

Н. М. Логвіненко, канд. пед. наук, ст. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0002-4527-5388

e-mail: folk_ge@ukr.net

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут, Київ

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІОСОФІЇ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ВІЙСЬКОВОМУ ЗВО

У різні часи нашої історії Слово Т. Шевченка відігравало важливу роль у формуванні національної свідомості українців, у боротьбі за оборону своєї країни, за правду, незалежність українського народу.

Організовувати проведення інтегрованих семінарів "Поетична історіософія Т. Шевченка" в курсі навчальної дисципліни "Історія України та української культури" у військовому ЗВО спонукає його змістове наповнення, оскільки про значення творчої діяльності Великого Кобзаря лише згадується у контексті розвитку культури українського народу в період національного відродження в першій половині XIX ст.

У статті висвітлюється узагальнений зміст курсантських досліджень з історіографії, поетичної історіософії Т. Шевченка як шлях поглибленого вивчення його творчої діяльності, минулого та майбутнього України.

Ключові слова: *Т. Шевченко, історіософія, історія України, національна ідея, Козацтво, Гетьманщина, історичні постаті, інтегроване навчання.*

Актуальність означеної проблеми обумовлена грізним сьогоденням, коли продовжується боротьба за незалежність нашої країни, її суверенітет і територіальну цілісність.

Непохитним борцем за державну незалежність, політичну самостійність України був і Тарас Григорович Шевченко. "Волею історії його ототожнено з Україною, і разом з її буттям триває Шевченкове, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, озиваючись до нових болів і дум, стаючи до нових скрижалей долі, приймаючи на себе наші провини та злостиві рахунки недругів" [3, с. 5]. І. Дзюба переконує, що зрозуміти Т. Шевченка як нашого сучасника можна лише тоді, коли зрозуміємо себе, свій час і Україну в ньому.

«Для нас, як для курсантів, майбутніх офіцерів, представників сучасного українського війства, особливе захоплення викликає те, що творчість Т. Шевченка невидимою ниткою поєднає між собою когорту поколінь не лише звичайних українців, а саме її захисників – воїнів. Адже тепер, коли російський окупант знову топче українську землю, коли на полі кривавого бою з ворогом вирішується доля народу й держави, бійці звертаються до "вогненного слова" національного пророка за силою вижити і перемогти. Це слово вчить їх, якою має бути любов до України й українського народу. Їхні хоробрі серця відчують ритм сердець Шевченкових гайдамаків, запорожців, трьохсот козаків із-під Берестечка, всіх "лицарів великих, Богом не забутих!". Ця доблесть спонукає нас, "нині в Україні сущих", примножити батьківську славу українського війства», – так визначала актуальність творчості Т. Шевченка у роки Революції Гідності одна з учасниць Шевченкових студій у військових ЗВО А. Дніпровська, нині її однолітки боронять нашу державу від російських окупантів.

Метою статті є висвітлення дослідження курсантами поетичної історіософії Т. Шевченка як шлях поглибленого вивчення його творчої діяльності, минулого та майбутнього українського народу, популяризації національної ідеї Кобзаря.

Творчість "національно-повнокровного поета" (Є. Маланюк) була й залишається "цілком новою, велетенською, великорисою не лише змістом, але й формою" (Д. Чижевський). У військових ЗВО про це згадується у контексті вивчення навчальної дисципліни "Історія України та української культури", коли розглядається культурне життя України першої половини ХІХ століття періоду національного відродження. Змістове наповнення навчальних модулів "Військово-політична історія України" та "Культура України: історичний поступ від епохи слов'ян до сьогодення" дає змогу поглибити знання курсантів про Великого Кобзаря у процесі організації та проведення інтегрованих семінарів "Поетична історіософія Т. Г. Шевченка". Загальновідомо, що глибоке зацікавлення Т. Шевченка історією України помітне в усі періоди його творчості. Роботу над темою семінарів починаємо зі складання алгоритму дій. Колективне

обговорення проблеми визначило необхідність з'ясувати такі питання: "Історія України в житті Т. Шевченка", "Історіографія творчості Кобзаря", "Особливості історіософії творів Т. Шевченка", "Значення Шевченка як національного пророка, під впливом ідей якого розвивалася і досі ведеться боротьба за цілковиту незалежність України".

Дослідження зазначених тем – перші кроки курсантів у науковій роботі шляхом опрацювання наукових розвідок, їх аналізу, синтезу та узагальнення. І як результат – повідомлення на семінарському занятті, які мають виявити знання про певні етапи історії України та розуміння поетичної історіософії Т. Шевченка; уміння грамотно, переконливо, логічно правильно будувати виступи, обґрунтовувати власні погляди з питань, що розглядаються. Уміння формулювати та відстоювати особисту позицію, виразно читати поезію Кобзаря. Упродовж пошукової роботи курсанти мали вирішувати складні завдання, приймати продумані рішення, критично мислити, виявляти творчість, працювати в команді, розвивати емоційний інтелект – виробляти такі життєво важливі компетенції, які визначені світовою науковою спільнотою як сутнісно провідні інтерактивного навчання. А інтеграційні заняття як інтерактивний прийом основних наукових заходів у ЗВО досить розповсюджені і продуктивні: його використовують для обговорення складних, гостро актуальних проблем.

До таких гостро актуальних проблем учені та науковці (В. Антонович, Ю. Барабаш, Г. Грабович, І. Дзюба, С. Єфремов, М. Жулинський, П. Зайцев, К. Кислюк, Г. Клочек, Б. Лепкий, Є. Маланюк, А. Погорєлова, П. Радько, С. Сверстюк, І. Скакальська, Б. Степанишин, Л. Ушкалов, С. Цвілюк, Д. Чижевський, Д. Яворницький, В. Яременко та ін.), які досліджували життя і творчість Т. Шевченка, критичне осмислення ним історії України, сутнісні аспекти його історіософії, зараховують: національно-політичні погляди Тараса Шевченка, його концепцію української держави, пробудження і формування національної свідомості українців (як тоді, так і тепер), збереження і розвиток національної мови та культури; соціально-

політичний вимір його епічних творів, їх ціннісне морально-етичне спрямування.

Колективне висвітлення і обговорення проблеми на семінарському занятті можна узагальнити так. Насамперед з'ясовуємо значення поняття історіософії і особливості поетичної історіософії Т. Шевченка через аналіз наукових розвідок українських учених та науковців.

Енциклопедія України визначає поняття "історіософія" як релігійно-філософські чи філософсько-ірраціонально-містичні уявлення про історичний процес та відповідні теоретичні схеми розвитку такого процесу і способи теоретизування [4].

К. Кислюк розглядає історіософію як знання про самотутність та самостійність українського народу, його держави, культури, Церкви, встановлює співвимірність української історіософії із західноєвропейською філософією історії та національно-культурною пам'яттю. На його думку, історіософія як така може існувати лише в "національних культурах, де – на перетині справді трагічних обставин їхнього історичного буття й особливих підвищено-емоційних ментальних стереотипів світосприйняття – склалась особлива історична свідомість, особливе трагічне ставлення до своєї історії, сублімоване вірою у світле майбутнє". Дослідник наголошує, що історіософське бачення історії як "архетип історичної свідомості (ширше – національної свідомості, часовим виміром якої виступає якраз свідомість історична) має бути віддзеркалене на всіх рівнях історичного пізнання – від національної історіографії до філософії національної ідеї" [5].

Учасникам семінару найбільше імпонували думки Ю. Барабаша про історіософію Т. Шевченка, що знаходить «своє вираження <...> в живій плоті мистецьких творів. Вона становить собою втілення в художній формі уявлення й судження поета про історичну долю України в контексті геополітичних аспектів, опосередковано – світової історії, і то в ракурсі як минувшини, так і сучасного життя й візій майбутнього, в тягlostі і взаємозв'язку всіх трьох стадій процесу; сукупність Шевченкових поетично-філософських інтерпретацій, версій, оцінок ним подій національної історії, тлумачень її сенсу й тенденцій, характеристик

героїв і "антигероїв". <...> Шевченкову історіософію завважуємо в конкретних художніх сюжетах, мотивах, образах, у поетичних, міфологічних структурах, де раціоналістично-аналітичний елемент, прямі поетові судження та оцінки, ліричні відступи й публіцистичний коментар, історичні чи актуальні рефлексії, ремінісценції, розмисли виступають органічно, сутнісно важливою <...> складовою» [1, с. 21].

Може, саме така глибина історіософії творів Т. Шевченка дає підстави А. Погореловій назвати її доктриною в національний мистецькій традиції, яка набула "осібної виразності", що становить "окремішний феномен, котрий синтезує водночас художньо-естетичний, філософсько-психологічний і морально-етичний концепти" [10].

Інтерес Т. Шевченка до національної, та й світової, історії був "жадібним" (Ю. Барабаш) і ніколи не згасав. Він з головою поринав у історичні джерела, свідчення учасників подій, наукові та етнографічні джерела, які були доступні йому на той час. Вони насажували його, живили важливими фактами для творчості. Це загальновідомі факти, про які свідчать дослідники.

"Живі подихи історії" (І. Дзюба) Т. Шевченко зберігав у своєму серці з дитинства, коли їздив із батьком по селах і містечках, слухав серед чумаків спів кобзарів: "Життя українського люду тоді не уявити без кобзарів. Багато з них були носіями історичної пам'яті та національного самоусвідомлення народу, а може, й спогади про Січ та Гайдамаччину"; коли зі старшою сестрою Катериною ходив на прощу до Мотронинського монастиря, був і на цвинтарі, де "на прохання старших прочан читав написи на надгробках жертв подій Коліївщини, при цьому старші люди згадували ті часи, оповідали про небіжчиків, яких знали. Це також був для Тараса один із тих живих подихів історії, які озвуться в його поезії..." [3, с. 30–31].

Л. Ушкалов у своїх дослідженнях вказує зокрема на особливе ставлення Т. Шевченка до історії як форми "закорінення в буття", сприймання світу "у нерозривній єдності простору й часу". Навчаючись в Академії мистецтв поет ретельно вивчав фундаментальні праці світових істориків Джона Джилліса, Едварда Гіббона, Жозефа-Франсуа Мішо, Єжи Самуеля Бандтке.

Чимало професійних істориків було й серед поетових знайомих: Осип Бодяньський, Микола Іванишев, Михайло Максимович, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Микола Маркевич та ін. Загальновідомо, що найбільше Т. Шевченка цікавила історія рідної землі. Доказом цього є книжки з української історії, що зберігалися в особистій бібліотеці поета, яку він зібрав за останні роки свого життя після повернення із заслання. Серед них: літописи Самовидця, Самійла Величка, Граб'янки, "Історія Русів", "Летописное повествование о Малой России" Рігельмана, "Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах" Гергарда Фрідріха Мюллера, "Описание о казацком малороссийском народе" Петра Симоновського, "Начало Руси", "Литовское племя и отношение его к русской истории", "Богдан Хмельницький" – три книжки Миколи Костомарова; дві праці Сергія Соловйова: "Смерть Яропола Изяславича" та "Очерк истории Малороссии"; праці Михайла Максимовича про гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного... Перелік можна продовжувати. Як бачимо, список немаленький, який свідчить, як і спогади друзів-однодумців поета та листування з ним, що Т. Шевченко добре знав історію свого народу, цікавився нею і захоплювався її "подіями та ледь не казковими героями...". Л. Ушкалов наголошував, що Т. Шевченко «навіть чи коли сприймав історію як предмет академічних розважань і дебатів. Для нього надто багато важила його загальна візія предмета, його пристрасть. Недаром під час суперечок на історичні теми він так часто гарячкував і висував супроти всіх доказів один-єдиний "аргумент": "Брешеш!"» [13, с. 210]. (Читатимемо про ці візії у творах "Холодний Яр", "Сон", "І мертвим, і живим..."). Чи доречно тут говорити, що сучасна освітня реформа не веде до поглибленого вивчення історії нашої країни. Але молодому поколінню є з кого брати приклад.

Якою б гіркою не була правдива наша історія, історія людських нещасть і трагедій, Т. Шевченко як "допитливий історик свого народу" (П. Радько) "втішався" історією рідного краю, яка особливо на чужині зігрівала йому душу. Не випадково він просив свого друга Осипа Бодяньського прислати йому в Оренбург "Історію Русів" – цю "вічну книгу України" (О. Оглоблин).

Із набутих на лекційно-семінарських заняттях знань курсанти добре пам'ятали, що "Історія Русів" – твір, написаний у традиціях козацьких літописів, у якому автор змальовує картину історичного розвитку України з найдавніших часів до 1769 р. Основна увага приділена періодам Козаччини, Хмельниччини, Гетьманщини. В основі історичної концепції твору лежать ідеї автономізму, республіканства, протесту проти національного поневолення, права народу на свободу та державність. Фахівці "Історію Русів" називають першою своєрідною політичною історією України. Вони зауважують, що у цьому творі надзвичайно багато суб'єктивного, але його автор стоїть на патріотичних, демократичних позиціях і його думку рухає гаряче бажання не тільки розібратися в хитросплетіннях національної історії, а й допомогти своєму багатостраждальному народові. Не випадково, критично оцінюючи "Історію Русів", Д. Дорошенко зазначав, що ця праця "прислужилася дуже мало науковому дослідженню українського минулого, але допомогла пробудженню національної думки". Стає зрозумілим, чому навіть в умовах заслання, коли Т. Шевченко був позбавлений можливості користуватися науково-історичними джерелами, поет у своїх історичних роздумах і творчих задумах надавав козацьким літописам, "Історії Русів", корисним розвідкам Є.-С. Бандте, Д. Бантиша-Каменського, М. Марковича набагато важливіше значення, ніж ворожим "за своїм духом і спрямуванням концепції М. Карамзіна, М. Погодіна, А. Скальковського" [1, с. 18].

Історичні погляди й історичну свідомість самого поета можемо зрозуміти, уважно читаючи й перечитуючи його творчу спадщину, яка передусім пов'язана з історією України. Вивчення історії козацтва в курсі "Історія України та української культури" за змістовим модулем "Військово-політична історія України" насамперед спонукали курсантів, готуючись до семінарів, дібрати твори Т. Шевченка про історичні події славної козацької доби і її гетьманів, національно-визвольну боротьбу під проводом Богдана Хмельницького і народних героїв.

"Тарасова ніч", "До Основ'яненка", "Іван Підкова", "Гамалія" – перші історично-патріотичні твори Т. Шевченка, в яких оспівано козацьке вільне минуле України, щоб ця слава ніколи не загинула, щоб будила національну свідомість українців, їхню гідність і честь. Він вірив, що козацька *"Слава не поляже! / Не поляже, а розкаже, / Що діялось в світі, / Чия правда, чия кривда / І чий ми діти"*.

Б. Лепкий зауважував, що в цих перших творах Т. Шевченко "стремів до історичної програми", пробує включити «нові, мужеські, надійні звуки. В його пам'яті живе ще Бантиш-Каменський, "Історія Русів", "Українські мелодії" Маркевича, але перед ним дзвенять вже якісь нові мелодії історичних просторів. Це його власне добро, його питомий поетичний доробок, бо <...> у Петербурзі не було тоді нікого, хто б глибше і ясніше дивився на минуле й сучасне України» [8, с. 33]. Крім того, зауважує Г. Клочек, що національна ідея уже в петербурзький період творчості стала домінантною ідеєю молодого поета. Такий висновок вчений робить, аналізуючи вступ до поеми "Гайдамаки" [6, с. 102].

Увагу курсантів у цих творах привернули історичні постаті Тараса Трясила, Івана Підкови – тих славних отаманів, гетьманів, що очолювали боротьбу народу проти загарбників. Їхні мужність, відчайдушність, сміливість, досвідченість, справедливість – козацька звияга стає прикладом для наслідування нашими вихованцями як майбутніми захисниками Вітчизни.

На думку дослідників, узагальнює образ козацького ватажка в ранній творчості Т. Шевченка отаман Гамалія з однойменної поеми, "що вся є немов дзвінким погуком козацького геройства, відваги, енергії" (І. Франко). Зацікавила курсантів думка відомого історика Д. Яворницького про те, що до типу Гамалії ніхто так не підходить, як гетьман-кошовий Петро Конашевич-Сагайдачний, славетний і непереможний герой у боротьбі проти бусурманів.

Слушність думки доводилася спостереженнями над історичними джерелами про гетьмана Сагайдачного, про нього чимало знав Т. Шевченко. Так, в "Історії малої Росії" Д. Бантиша-Каменського про П. Сагайдачного писалося: "Кожного року пробивався він то в Крим, то в Туреччину, то до південних

берегів Чорного моря. Під його прапором козаки, впевнені в успіху, майже ніколи не були переможені..." [12, с. 171].

П. Куліш, називаючи Петра Конашевича найвидатнішим козацьким гетьманом, звертає увагу на потребу козацтва саме в таких лідерах – "людях вищого гатунку, людях статечних, інтелігентних і навіть знатних. Таким був і сам Петро Сагайдачний. Як не сильно перевершувала в козацьких справах воля більшості, але сама більшість, у свою чергу, попадала під вплив таких особистостей, що діяли разом із Сагайдачним" [7, с. 266].

М. Грушевський високо оцінював політичний талант Петра Сагайдачного та загальноукраїнське значення його діяльності. Він підкреслював, що саме за часів П. Сагайдачного козацтво виходить за вузько станові інтереси, долучається до вирішення проблем українського населення, формує свою політичну програму. Завдяки політиці П. Сагайдачного в цей час відбувалось активне формування національної української спільноти [2].

Запорозька Січ, яка з початку свого існування перебрала на себе державну функцію захисту України, створила власний чорноморський флот, що успішно протистояв флотові наймогутнішої на Чорному морі держави – Османська імперія загрожувала українському народові знищенням. А з початком XVII ст. козаки розгорнули справжню війну на морі проти неї. Гетьман реєстрового козацтва Петро Конашевич-Сагайдачний був її стратегом. Д. Яворницький зазначав: "Дивовижна сміливість, швидкість і руйнівна сила всіх цих козацьких походів на Крим і Туреччину перевершують будь-які описи. Вони можуть бути пояснені тільки тим, що на чолі козаків стояв такий геніальний проводир, яким був Петро Конашевич-Сагайдачний" [15, с. 62].

Про легендарних гетьманів Петра Дорошенка і "славного Полуботка", керівників козацько-селянських повстань Северина Наливайка, Якова Остряницю, гайдамацьких ватажків Максима Залізняка та Івана Гонту читаємо у творах "Гайдамаки", "Кавказ", "Єретик", "Іржавець", "Москалева криниця" та ін., присвячених трагічним сторінкам української минувшини. Шевченкова творча спадщина, що пов'язана з історією України, свідчить про глибокі обшири його історіософії.

Українському козацтву, з яким Кобзар відчував себе органічно спорідненим, належить найвидатніше місце в історичному розвитку України. Про це унікальне явище світової історії, "диво з див", про найважливіші етапи розвитку його воєнного мистецтва, зокрема за гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, коли була створена й успішно функціонувала дисциплінована, добре підготовлена армія, на одному з інтегрованих семінарів мова йшла не випадково, адже сучасні Збройні сили України мають сприйматися як спадкоємці кращих національних військових традицій, зокрема козацтва, щоб досягнення українського воєнного мистецтва, національні військові традиції, імена видатних військових діячів та традиційних найменувань не нівелювалися й розчинялися, як це було упродовж тривалого часу нашої історії. У сучасних умовах боротьби з ворогом нашої країни військова майстерність козаків, їхній бойовий дух, військовий талант багатьох воєначальників того часу можуть слугувати прикладом для наслідування та мати практичну цінність для Збройних сил України.

Під час проведення інтегрованих занять учасники цитували твори Кобзаря, аналізували їх, розкриваючи своє розуміння поетових світоглядних ідей, переконань, демонструючи свої знання розвитку історичних процесів, їх сенсів. Творча інтерпретація Шевченкових образів, сюжетів сприяли глибшому засвоєнню історичного матеріалу, усвідомленню суті та значення історіософії Т. Шевченка для сьогодення і майбутнього. Курсанти мали змогу переконатися, що Т. Шевченко порушив у своїх творах низку історіософсько важливих і актуальних проблем, з'ясування яких допомагає культивувати кожному свідомому українцеві почуття національної гідності, відданості Вітчизні. Слово Т. Шевченка проростає і в нашому грізному сьогоденні, будить народ до боротьби за оборону своєї країни: *"Воскресну нині! Ради їх, / Людей закованих моїх, / Убогих, нищих... Возвеличу / Малих отих рабів німих!!! / Я на сторожі коло них / Поставлю слово"*.

Через образи перевертнів, що допомагали москалеві господарювати та з "матері полатану сорочку знімати", Т. Шевченко

втілює один із найважливіших складників своєї національної ідеї – ідеї національного зрадництва або ж малоросійства, що нині, на жаль, досить актуально. Цей вектор історіософії Т. Шевченка потребує подальшого поглибленого вивчення і висвітлення курсантами, щоб зрозуміти його суть і прагнення поета зробити своє слово будителем національної свідомості народу, щоб як тоді, так і тепер "струсонути сумління своїх земляків і збудити їх з летаргічного сну національної несвідомості та байдужості" (О. Павлів), щоб зрозуміти: через втрату історичної пам'яті, традицій, рідної мови зникає єдність і цілісність народу, падають держави [9, с. 34].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш Ю. Історіософія Тараса Шевченка / Юрій Барабаш. *Слово і Час*, 2004. № 3. С. 15–38.
2. Грушевський М. Історія України, приладжена до програми вищих початкових шкіл і нижчих класів шкіл середніх / М. Грушевський. Упор. А. Ф. Трубайчук. К.: Либідь, 1991. С. 112–115.
3. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. 2-ге вид., доопрац / Іван Дзюба. К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. 718 с.
4. Енциклопедія Сучасної України. Історіософія. URL: <https://esu.com.ua/article-12819> (дата звернення : 14.04.23).
5. Кислюк К. Це зручне поняття "історіософія" / К. Кислюк. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1609f282-e206-499c-8bed-d82775fc3d6e/content> (дата звернення: 27.03.23).
6. Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя / Г. Д. Клочек. К.: Освіта, 1998. 238 с.
7. Кулиш П. История возсоединения Руси: в 3 т. : Т. 2 : От начала столетней козацко-шляхетской войны до возстановления в Киеве православной иерархии в 1620 году / П. А. Кулиш. СПб., 1874. 457 с.
8. Лепкий Богдан. Про життя і творчість Тараса Шевченка /Богдан Лепкий. К.: Унів. вид-во "Пульсари", 2005. 140 с.
9. Огієнко І. Тарас Шевченко / Іван Огієнко. К.: Наша культура і наука, 2002. 440 с.
10. Погорелова А. Історіософські концепти Тараса Шевченка у структурі "празького" тексту / А. Погорелова. URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/326/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення : 17.04.23).
11. Радько П. Національно-політичні погляди Тараса Шевченка в контексті його історіософської мудрості / П.К. Радько. Історична пам'ять. 2014. № 30–31. С. 26–35.
12. Степанишин Б. Українська література / Борис Степанишин. К.: Арт-Освіта, 2004. 336 с.

13. Ушкалов Л. Моя Шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання. Видання друге /Леонід Ушкалов. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 560 с.
14. Шевченко Т. Твори в п'яти томах /Тарас Шевченко. К.: Дніпро, 1994.
15. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. 2 том / Д.І. Яворницький. Л.: Світ. 1991. 457 с.

REFERENCES

1. Barabash Yu. Istoriiosofiia Tarasa Shevchenka / Barabash Iurii. Slovo i Chas, 2004. № 3. S. 15–38. (in Ukrainian).
2. Hrushevskiy M. Istoriia Ukrainy, pryladzhena do prohramy vyshchykh pochatkovykh shkil i nyzhchykh klasiv shkil serednikh. Upor / M. Hrushevskiy, A. F. Trubaichuk. K.: Lybid, 1991. 228 s. S. 112–115 (in Ukrainian).
3. Dziuba I. Taras Shevchenko. Zhyttia i tvorchist. 2-he vyd., dooprats. / Ivan Dziuba. K.: Vyd. dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 2008. 718 s. (in Ukrainian).
4. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. Istoriiosofiia. URL: <https://esu.com.ua/article-12819> (data zvernennia : 14.04.23) (in Ukrainian).
5. Kysliuk K. Tse zruحنة poniattia "istoriosofiia" / Kysliuk K. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1609f282-e206-499c-8bed-d82775fc3d6e/content> (data zvernennia: 27.03.23) (in Ukrainian).
6. Klochek H. Poeziia Tarasa Shevchenka: suchasna interpretatsiia: Posibnyk dlia vchytelia / Klochek H.D. K.: Osvita, 1998. 238 s. (in Ukrainian).
7. Kulysh P. Ystoryia vozsoedyneniia Rusy: v 3 t. : T. 2 : Ot nachala stoletnei kozatsko-shliakhetskoi voiny do vozstanovleniia v Kyeve pravoslavnoi yerarkhiy v 1620 roku / Kulysh P. A. SPb., 1874. 457 s. (in Ukrainian).
8. Lepkyi Bohdan. Pro zhyttia i tvorchist Tarasa Shevchenka/ Bohdan Lepkyi. K.: Univ. vyd-vo "Pulsary", 2005. 140 s. (in Ukrainian).
9. Ohiienko I. Taras Shevchenko / I. Ohiienko. K.: Nasha kultura i nauka, 2002. 440 s. (in Ukrainian).
10. Pohorielova A. Istoriiosofski kontsepty Tarasa Shevchenka u strukturi "prazkoho" tekstu / A. Pohorielova. URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/326/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennia : 17.04.23) (in Ukrainian).
11. Radko P. Natsionalno-politychni pohliady Tarasa Shevchenka v konteksti yoho istoriosofskoi mudrosti / P. K. Radko. Istorychna pamiat. 2014. № 30–31. S. 26–35 (in Ukrainian).
12. Stepanyshyn B. Ukrainska literatura / Borys Stepanyshyn. K.: Art-Osvita, 2004. 336 s. (in Ukrainian).
13. Ushkalov L. Moia Shevchenkivska entsyklopediia: iz dosvidu samopiznannia. Vydannia druhe / Leonid Ushkalov. K.: DUKh I LITERA, 2019. 560 s. (in Ukrainian).
14. Shevchenko T. Tvory v piaty tomakh / Taras Shevchenko. K.: Dnipro, 1994 (in Ukrainian).
15. Iavornytskyi D. Istoriia zaporizkykh kozakiv. 2 tom / D. I. Iavornytskyi. L.: Svit. 1991. 457 s. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 18.04.23

N. M. Logvinenko, PhD (Ped.), Senior Researcher
ORCID ID: 0000-0002-4527-5388
e-mail: folk_ge@ukr.net
Military Institute of Telecommunications
and Informatization Heroes of Kruty, Kyiv

STUDY OF THE HISTORIOSOPHY OF THE WORKS OF TARAS SHEVCHENKO AT THE MILITARY HIGH SCHOOL

At various times in our history the Word of T. Shevchenko played an important role in the formation of the national consciousness of Ukrainians, in the struggle for the defense of their country, for truth, independence and a better future for the Ukrainian people. The poet's artistic heritage is a historical source from which we draw deep knowledge about our past. Kobzar's prophecies become our present. The poet's knowledge of the history of his native land fascinates, amazes, arouses respect and the desire to imitate him in studying the history of Ukraine.

To organize integrated seminars "Poetic historiosophy of T. Shevchenko" in the course of the academic discipline "History of Ukraine and Ukrainian culture" in the military higher education institution is motivated by its content, since the significance of the creative activity of Kobzar is only mentioned in the context of the development of the culture of the Ukrainian people during the period of national revival in the first half of the 19th century.

First of all, we find out the meaning of the concept of historiosophy and the peculiarities of T. Shevchenko's poetic historiosophy through the study of the scientific investigations of Ukrainian scientists and scholars.

It is common knowledge that T. Shevchenko's deep interest in the history of Ukraine is noticeable in all periods of his work. The poet admires the history of the Cossacks, with whom he felt an organic unity. He sings of Cossack victories, victorious battles with the enemy on land and at sea, heroic figures of Cossack leaders, mourning the Zaporozhian past.

The article highlights the generalized content of cadet studies on historiography, poetic historiosophy of T. Shevchenko as a way of in-depth study of his creative activity, the past and future of the Ukrainian people, popularization of his national idea.

The word of T. Shevchenko still sprouts in our formidable present, awakens the people to fight for the defense of their native Ukraine.

Keywords: *T. Shevchenko, historiosophy, history of Ukraine, national idea, Cossacks, Hetmanship, historical figures, integrated education.*